

M O E R E N D A A L

HOE de onderdelen van Roosendaal: Kalsdonk, Hulsdonk, Langdonk enz. zijn gevormd, is historisch niet bekend. Wel hebben ze zich, de eeuwen door, gehandhaafd als eenheden en buurtschappen. Zodra deze streek vermeld wordt in de archieven, blijken ze reeds te bestaan: Arnoud van Leuven keurt in 1268 goed (van Goor blz. 422), dat zijn onderdanen te Kalsdonk, Hulsdonk en Langdonk grond schenken aan de door hen opgerichte kapel. Hebben deze buurtschappen zich ontwikkeld uit hoeven van particuliere ontginners, of werden ze reeds door Frankische vorsten geschonken aan verdienstelijke aanvoorders?

Onderdelen van deze buurtschappen bestonden ook toen reeds: de voormelde kapel lag ter plaatse „genaemt Roosendael”.

Het reeds vroeg vermelde Nispen had ook zulk een onderdeel: Moerendaal, in hoofdzaak gelegen tussen de **Nispense Weg** en de **Watermolenbeek**, en dat zich van de brug aldaar uitstrekte in de richting van het dorp Nispen. Voor de situatie zie men de kaart in het jaarboek „**De Ghulden Roos**” van 1948.

Ik vond het voor het eerst vermeld in 1356. Door de omschrijvingen in latere acten is men wel eens geneigd het aan te zien voor een heerlijkheid, maar nergens wordt gesproken van een Heer van Moerendaal. In de uitgebreide en nauwgezette acte van 1676 wordt zorgvuldig meegedeeld, of percelen leenplichtig zijn: het overgrote gedeelte blijkt dan leenvrij te zijn.

In de opsommingen der tiendblokken (Ghulden Roos 1948 blz. 186) wordt Moerendaal niet vermeld: het was dus begrepen onder de groep: „**Lage Nispense Tienden**”.

Ook parochieel behoorde het tot Nispen, en daartoe behoort het nog: het ligt er slechts 5 minuten gaans van verwijderd.

Evenals er een Baarle-Hertog en een Baarle-Nassau bestaat, heeft er ook een **Nispen-Hertog** en een **Nispen-Nassau** bestaan. Bij de uitbreiding der heerlijkheid Breda in 1196 verkreeg de Heer van Breda alle gronden, die nog niet in gebruik waren genomen. (Taxandria 1931 blz. 53). De hertog behield alle gronden, die met huizen bebouwd of

in exploitatie waren. Pas in 1416 kwamen ook deze gebieden aan de Heer van Breda. Tot welke Moerendaal heeft behoord, is niet na te gaan.

De uitbreiding der lakennijverheid en van de handel in Vlaanderen, had een sterke toename der bevolking ten gevolge. De behoefte aan levensmiddelen werd dus groter, en dit leidde tot het in gebruik nemen van gronden, die tot nu toe het ontginnen niet waard waren. Landontginning en bodemexploitatie had men van de kloosterlingen geleerd: in onze streek de Cisterciënsers van St. Bernards op de Schelde, en de Norbertijnen van Tongerlo. In de 14e eeuw zien we dan ook ontginningen, droogleggingen en inpolderingen; ditmaal door leken. Een der bekendste figuren uit deze tijd is wel Willem van Duyvenvoorde, die zich een reusachtig kapitaal verwierf, en dit naliet aan zijn bloedverwant: Jan van Polanen, heer van Breda.

Een dergelijke figuur, wel is waar van geringer formaat, moet Jacob van Moerdale zijn geweest, die in het midden der 14e eeuw optreedt. Naar zijn naam te oordelen, was hij eigenaar van Moerendaal. En uit zijn optreden durf ik (onwetenschappelijk) te veronderstellen, dat hij Moerendaal in exploitatie heeft genomen, en dat het dus tot „Nispen onder de Heren van Breda” behoorde.

Zijn eerste optreden, in de archieven, dateert van 17 Dec. 1356:¹ Jan van Polanen, heer van Breda, en Hendrik van Boutershem, heer van Bergen op Zoom, geven ter bedijking uit aan Pieter van der Dijft, Jacob van Moerdale, Hendrik van de Neste en Wisse van der Havene: het land van Cromwel, gelegen ten oosten van Steenberg, tegen betaling van een jaarlijkse cijns, de elfde schoof enz.

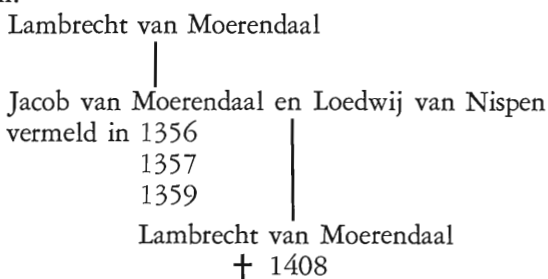
In 1357 verkoopt Hendrik van Boutershem, heer van B. o. Z.,² aan een nader omschreven combinatie: „de voirseide moer ende wildert begint aan het oosteinde van Jacob Lams goede”. Dit goed lag ten noorden van de weg Roosendaal-Rucphen, en strekte westelijk tot de gemeentegrens: westelijk grensde het dus aan Braetsgoed (zie de kaart in Gh. R. 1948). Op grond der namen en het jaartal lijkt het me niet gewaagd, hierin onze Jacob te herkennen, die dus ook daar gegoed was. Tekent het niet de grondspeculant en exploitant? En geeft de wijze, waarop hij vernoemd wordt in de stukken, niet duidelijk aan, dat hij niet van adel was, of heer van enige heerlijkheid? In het Perkamenten Register van het Wilhelmietenklooster te Huijbergen komt de volgende ordonnantie voor:³

3 Maart 1359: „dit was gedaen ende geordonneert tot Godevaerts van

Nispen op dije kamere, in dije tegenwoordicheyt Wouters van Wevelswale, prior van Huybergen, ende broeder Willems van Replemonde, conventueel van Huybergen, van tconventswege; Claes van Nispen, Jan van Nispen, Godevaert van Nispen, Jacob van Moerdale ende joncvrouwe Loedwij zijn wijsf Stadincxdochter van Nispen." Qui terre a, guerre a. . . . We zien Jacob hier in conflict met de familie van zijn vrouw: de bekende en machtige van Nispen. Van een titel is weer geen sprake.

Een halve eeuw later komt de familie weer ter sprake.⁴ In 1948 vellen de schepenen van Antwerpen een vonnis. Jan en Willem van Nispen hadden zich ten onrechte meester gemaakt van de goederen, gelegen in de omgeving van Roosendaal, en nagelaten door heer Lambrecht van Moerendaal, Jacob had dus blijkbaar een zoon Lambrecht, welke kinderloos overleed. Deze wordt genoemd: heer Lambrecht van Moerendaal (niet Lambrecht, heer van Moerdale). De van Nispens hadden, blijkbaar zonder recht, beslag gelegd op de nalatenschap van hun bloedverwant.

Voor de oudst bekende Moerendalers krijgen we dus de volgende stamboom:

Honderd jaar later blijkt Moerendaal in handen te zijn van de familie BELOYS. Lag het „slotje”, waarvan in de acten wordt gesproken, wel onder Nispen? Het artikel van G. Meeusen in de Ghulden Roos van 1952 haalt een acte aan uit de 15e eeuw, bewaard in de archieven van het Leenhof van Brussel, welke spreekt van heer Jan van Beloys, rid-dere, die leengoederen bezit bij de Hil en bij Spilbeeck. Dit zijn beide benamingen, die voorkomen onder Esschen.⁵ Het slotje had dus kunnen liggen onder Esschen.

Maar het slotje en de hoeve gaan over aan Henrick Pijpelinc,⁶ en in een acte van 1579⁷ wordt letterlijk gezegd „Pijpelincs hoeve, genaempt Moerendaal, gelegen tot Nispen”. Deze vraag is dus met authentieke

gegevens opgelost: t slotje was het slotje Moerendaal onder Nispen. Uit het artikel van G. Meeusen is verder het volgende af te leiden: er is geweest een Jan van Beloys, riddere, die van de hertog van Brabant in leen had enige gemeten, gelegen op de Hil (dus te Esschen). Hij stierf 1 Oct. 1496, nadat hij aan de pastoor van Nispen 20 stuiver had vermaakt: daarvoor moest elke Zondag voor hem gebeden worden, en een jaargetijde gehouden op de verjaardag van zijn sterven. Mogelijk is hij identiek met Jan van Bloys, in 1477 schepen van Antwerpen. Zijn zoon wordt genoemd jonker Jan van Beloys (hij had dus de ridder-slag niet ontvangen). In 1498 wordt een beneficie opgericht in de kerk van Roosendaal, blijkbaar door meester Mattheus Nicolai, alias de Hulst, rector van het altaar van de H. Geest in voormelde kerk. Een der executeurs van diens testament was jonker Jan. - In 1509 kwam Jan van Beloys, met de schout van Roosendaal en andere gecommiteerden van de Heer van Nassau samen in het refugiehuis van Tongerlo te Hooenboom, om er met prelaat Sgrooten te onderhandelen over een geschil met de pastoor over het dagelijks zingen van een hoogmis te Roosendaal. - In 1518 is joncker Jan van Beloys pachter van moer, gelegen oostwaarts van Spilbeek. - In 1535 wordt in een rekening van Henricus, rector van het O. L. Vr. altaar te Nispen, gezegd: „noch op twee stucken beempde, gelegen te Nispen, achter 't hoff van mijns joncker van Beloys, geheeten Hoec ofte Berchte". We zijn in staat deze stukken te localiseren als de „Keuckenbeemt". Jonker Jan was gehuwd met Barbara Sclerx. De laatste stierf 22 Aug. 1539.

„Na hem", staat er blz. III Gh. R. van 1952. Op te merken is, dat vader noch zoon genoemd worden: heer van Moerendaal.

De plaats van Gwydo van Beloys, in hetzelfde artikel genoemd, is niet te bepalen: misschien is hij een jongere broer van heer Jan, riddere.

G. Meeusen tekent onder 8 bij zijn artikel aan: tot voor enkele jaren werden de namen van Jan en Guydo van Beloys in de O. L. Vr. kerk te Esschen elke Zondag vóór de Hoogmis door de celebrant afgelezen. Wat een verschil in het voortbestaan van 't Katholicisme tussen Zuid- en Noord-Nederland. Blijkbaar was de weduwe van Beloys niet rijk: ten minste zij eindigde als „concierge de la maison de monseigneur à Anvers". Zij was eigenares van een derde van het slotje te Nispen met aangrenzende goederen, en liet dit bij testament na aan de heer van B. op Z., Antonius Glymes, dus aan Monseigneur. De goederen waren in 1549 verhuurd aan het „joncker van Nispen, Pieter van Becry".

In 1553 geeft de heer van Bergen, Jan IV van Glymes (die later in een Spaanse gevangenis stierf) aan zijn rentmeester verlof de goederen te verkopen: het was een tijd van geldnood onder de grote heren, en de goederen lagen toch niet onder het Markiezaat. Er ontstonden hierbij nog moeilijkheden over de rechten van de heer van B. o. Z. Want de weduwe had nog een testament gemaakt enz.: de gewone complicaties, als het gaat om een waardevolle erfenis. Het einde was echter, dat de goederen verkocht werden, en dat **Hendrick Pyperlinck, koopman te Antwerpen, Moerendael verwierf als geldbelegging.**

Moerendael was een landgoed, zoals b.v. Daesdonck, Wolfslaer enz. onder Ginneken. Een kapitale hoeve vormde het centrum van deze land-exploitatie. Doordat het enige tijd in 't bezit is geweest der adellijke familie van Beloy, treffen we er een bolbaan aan, een paardeweide, doelen, een keukenbeemd, een gansebeemdeken enz.⁸ Langs de Molenbeek strekten zich beemden uit (natuurlijke weiden); de rest was meestal bouwland. In het midden de boerderij, en gedurende enige tijd zelfs een slotje. Volgens een oude kaart bestond Moerendaal omstreeks 1550 uit een kasteel met toren en tuin, omgeven door een gracht. Daarbuiten lag een herenhuis met schuur en grote plaats, ook weer met een gracht: samen 658 roeden.⁹

In 1650 wordt Moerendaal genoemd: een steede met omtrent 25 gemet land, annex malkanderen gelegen.¹⁰

„Het slotje Moerendael, dat evenwel in de 17e eeuw al verdwenen was, maar waarvan wij meerdere toponymische aanwijzingen terug konden vinden”.¹¹ De omtrek van de slotgracht b.v. is al heel duidelijk te onderscheiden.¹² Men moet onderscheiden tussen de eigenlijke, omwaterde hoeve Moerendael, en het aangrenzende landbouwgebied. Het hoeve-perceel was bijna 1 hectare groot, het hele landgoed ongeveer 40 hectaren. Een gedeelte lag ten oosten van de Molenbeek, dus onder **Luis-terburg**. Ook lag 'n gedeelte in het **Everland**, aan de overkant van 's Herenstrate.

Een dreef leidde naar het noord-westen, naar de Nispense weg. Een met eikenbomen beplante oprijlaan voerde Zuid-westelijk naar het laatste gedeelte van de Nispense Weg; op 3 Jan. 1692 werden er eikenbomen van Moerendaal verkocht. - De weg „'s **Herenstrate**” maakt bij Moerendaal een vrij sterke bocht, en bereikt na een paar honderd meter het dorp Nispen. Uit geen der mij bekende bescheiden volgt, dat Moerendaal „het” kasteel was van de heerlijkheid Nispen, zoals te kennen wordt gegeven op blz. 24 van Gh. R. 1948.

Misschien heeft Jacob Lambrecht van Moerendaal zelf het landgoed nog geëxploiteerd. Na de Beloy's werd het verpacht: in 1549 aan „het joncker van Nispen, geheeten Pieter van Becry”. In 1579 is Jan Rommens pachter, terwijl over de jaren 1680-1700 vermeld worden: Jan Ambrosius, Jan Mutsaerts, Pieter Mutsaerts en Nicolaas van Eekelen.¹⁴ In een acte van 26 Maart 1579 (nr. 214 R.A. 's Bosch) wordt een schikking getroffen tussen Henrick Pypelinck en zijn „huysfrouwe” Clara Tonidochter, met Jan Rommens „huerderlinck” en pachter van „Pypelincks hoeve genaempt Moerendael, gelegen tot Nispen”. Jan Rommens doet hierbij afstand van de huur, en stelt de hoeve wederom in handen van de eigenaar. Van een kasteeltje wordt niet meer gesproken. De volgende acte is pas van 13 Aug. 1676. In de daartussen liggende eeuw heeft de 80-jarige oorlog gewoed, Noord- en Zuidnederland zijn gescheiden, en Antwerpen is door de sluiting der Schelde afgesneden van zijn hoofdbron van bestaan.

Het verwondert ons dan ook niet, dat Moerendaal uit de handen van Antwerpse kooplui is overgegaan in de handen van plaatselijke eigenaars. Voor één helft zijn eigenaars: Jan Gijsbrecht van Beek en Cornelis Gijsbrecht van Beek, voor de andere helft leden der families Rongen, Luycks enz. Zij gaan er dan toe over Moerendaal in twee delen te splitsen, terwijl enkele stukken onverdeeld blijven. De acte is uitvoerig, maar ik meen er goed aan te doen ze over te nemen, omdat ze een nauwkeurig beeld geeft van het landgoed, en omdat het mogelijk is vanuit de meeste percelen te localiseren, met hun toponymen. De bijgevoegde kaart zal het overzicht vergemakkelijken. In de acte wordt nauwgezet aangegeven, welke percelen LEEN zijn. Op te merken is ook, dat de perceelsindeling gedurende 2½ eeuw weinig is gewijzigd, en dat de grootten zo juist zijn bepaald. Juist deze grootten maken het localiseren mogelijk. Voor de gedeelten in het Everland is dit slechts gelukt voor een onbeduidend gedeelte.

CAVELING EN DEELING VAN MOERENDAAL, 13 AUGUSTUS 1676

Jan Gijsbrecht van Beek ende Cornelis Gijsbrecht van Beek, samen voor d'een helft,
ende Nicolaas Thomas Nuyts als gehout met Cornelia Domen Rongen, Adriaen Domen Rongen, Maeyke Domen Rongen wed. wijlen Corstiaen Stoffelen, geassisteerd met Domis Corstiaenen haere sone, als haere in dese gecoren vooghde, Nicolaes Luycx als gehouwt met Margrieta Ma-

rijnissen Verdonck, ende Maria Jans van Beeck jonge dochter, geassisteert met Jan Gijsbrecht van Beeck voorrit, haeren vader als haeren in dese gecoren vooghde, te samen voor d'anderhelft enz.

C A V E L: A

- I. Sal hebben en werdt aenbedeelt, eerste enen block lants, genaempt den grooten Claes Leenderts, gelegen over de strate, sijnde leen, groot 3 gemeten 215 roe, Oost aen de strate, Suyden den cleynen Claes Leenderts, West Pieter Nijs cum suis ende Noorden de Leemstrate.
- II. Item het geerken, genaempt den cleynen Claes Leenderts, suytwaerts daeraen gelegen, sijnde leen, groot 261 roe. Oost aen 's Heeren strate, Suyden en de West Corn. Christiaens erffgen., ende Noorden de grote Claes Leenderts voorss.
- III. Een blocxken, geñt het Everlandblocxken, groot 1 gemet 215 roe. Oost aen Niclaes Nuyts, Suyden 's Heeren strate, West de soeckwech naer d'Everlant ende Noorden 't volgende parcheel.
- IV. Noch een bosken daer noortwaerts aen gelegen, groot 1 gemet 215 roeden. Oost Nicolaes Nuyts, Suyden de voorss. parcheel, West voorss. soeckwech ende Noorden Adr. Hoochloon.
- V. Den Coeblock, sijnde den hoeckblock bij de linde, wesende leen, groot 2 gemeten 84 roe. Oost het volgende parcheel, Suyden de dreve, West ende Noorden 's Heeren strate.
- VI. Noch eenen block lants daernevensane gelegen, groot 4 gemet 283 roe. Oost den volgende block, Suyden de dreve, West 't voorgaende parcheel ende Noorden 's Heeren strate.
- VII. Noch een block daernevensane gelegen, groot 2 gemet 107 roe. Oost 't volgend parcheel, Suyden de dreve, West 't voorgaende parcheel ende Noorden 's Heeren strate.
- VIII. Noch een block daernevensane gelegen, groot 2 gemet 146 roe. Oost de Bogaert, wesende 't volgende parcheel, Suyden de dreve, West 't voorgaende parcheel ende Noorden 's Heeren strate.
- IX. Noch een block lants, daernevensane gelegen, genaempt, de Bogaert, groot 2 gemet 90 roe. Oost het volgende parcheel, Suyden de dreve, West 't voorgaende parcheel ende Noorden 's Heeren strate.
- X. Noch de dreve, groot 299 roe. Oostwaert aent voorgaende parcheel gelegen, comende uytte 's Heerenstrate gent. de Sant-schelle totte huysinge toe.

- XI. Noch het dijkken off Kerckpat nevens des heeren strate, gefit de Santschelle, groot 163 roe. Oost de voors. dreve, Suyden de voorgaende parcheelen, West op 's Heerenstrate eyndigende.
 - XII. Item eenen block, genaempt den Schuerbeemt, groot 3 gemeten 88 roeden. Oost de beke, Suyden de huysinge, West de dreve ende Noorden Pieter Nijs.
 - XIII. Noch eene weyde gelegen nevens de Keuckenbeemt, groot 3 gemet 102 roe. Oost de Heer Roccocx, Suyden 't volgende parcheel, West de volgende cavel met een geerken groot 229 roe, ende Noorden den Keuckenbeemt.
 - XIV. Noch een weyde daernevensaen gelegen, groot 3 gemeten 120¹/₂ roe. Oost de Heer Roccocx, Suyden het volgende parcheel, West ten deele deselve, Noorden het voorgaende parcheel.
 - XV. Noch een weyde daernevensaen gelegen groot 2 gemet 146¹/₂ roe. Oost de Heer Roccocx, Suyden Dirk op Ginderen, West de beke, ende Noorden het voorgaende parcheel.
 - XVI. Item het lanck Veldeke, groot 264 roe. Oost de volgende cavel mettet Bieveldeken, Suyden Adr. Nuyts Adr.zn., West 's Heerenstrate naer Nispen, ende Noorden de dreve.
 - XVII. Eyntelijck de noordhalff van de 15 gemeten 1 roede int Everlant. Oost Lambr. Luycx erffgen., Suyden de andere helft, West Adr. Nuyts cum suis, ende Noorden de Sris Swaens.
- Habeth bij blinde lotinge dese Cavel: Nicolaes Nuyts, Adr. Domen Rongen cum suis.

C A V E L: B

- I. Sal hebben en werdt aenbedeelt eerst den Keuckenbeemt, sijnde leen, groot 5 gemeten 273 roe. Oost de heer Roccocx, Suyden den voorgaende cavel A, West de beke, ende Noorden ten deele Henrick Reyniers ende Jan Anthonissen van Eekelen.
- II. Noch en beemdeken, insgelijks leen, daer omtrent gelegen, groot 229 roe. Oost de voorgaende cavel A, Suyden deselve, West de beke, ende noorden de beke.
- III. Noch de Bolbaene, groot 3 gemet 169 roe. Oost de beke, Suyden het Saetvelt, West de volgende parcheelen, ende Noorden de dreve.
- IV. Noch de peertsweyde, groot 2 gemet 199 roe. Oost de beke, Suyden het volgende parcheel, Noorden de beke, West het Saetvelt.

- V. Noch een weyde daernevensaen gelegen, groot 2 gemeten 78 roe. Oost de beke, Suyden de vaert, West het volgende parcheel, ende Noorden het voorgaende parcheel.
- VI. Noch een block, genaempt het Saetvelt, groot 3 gemeten $147\frac{1}{2}$ roe. Oost de voorgaende parcheelen, Suyden de Vaert, West de volgende parcheelen ende Noorden ten deele de Bolbane ende ten deele het volgende parcheel.
- VII. Noch een veldeke, daernevensaen gelegen, groot 270 roe. Oost de Bolbane, Suyden het voorgaende parcheel, West de volgende parcheelen, ende Noorden het volgende parcheel.
- VIII. Noch een velt, daernevensaen gelegen, groot 1 gemet 112 roe. Oost de Bolbane, Suyden het voorgaende parcheel, West de volgende parcheelen, ende Noorden den Boonacker.
- IX. Noch den Boonacker (Boomacker?), groot 3 gemeten $152\frac{1}{2}$ roeden. Oost de Bolbane, Suyden het voorgaende parcheel, West ten deele het Bieveldeke, hierna volgend, ende Noorden de dreve.
- X. Noch eenen block, genaempt, den grooten Wouter, groot 7 gemeten $208\frac{1}{2}$ roe. Oost het Saetvelt boven geñt, Suyden de Vaert, West de soeckwech, ende Noorden ten deele 't volgend parcheel.
- XI. Noch de Cleyne Wouter, groot 4 gemeten $16\frac{1}{2}$ roe. Oost ten deele het voorss. Saetvelt ende andere voorgaende parcheelen, Suyden de voorgaende grooten Wouter, West eenen soeckwech, ende Noorden het volgende parcheel.
- XII. Item het Bieveldeke, groot 1 gemet 144 roe. Oost den Boonacker, Suyden de voorgaende parcheel, West ten deele het Lanck Veldeke, bij de voorgaende Cavel A bedeeft, ende Noorden de dreve.
- XIII. Eyntelijck de suythelft van de 15 gemeten 1 roede int Everlant. Oost Corn. erffgen., Suyden Aert Jannen Nieuwenboer, West de erffgen. Adr. Heesterman, ende Noorden de wederhelft.

Sijnde bij blinde lotinge op dese Cavel B bevallen: Jan ende Cornelis Gijsbrechts van Beek.

Aldus bij blind lot gecavelt ende gedeelt tot Roosendael, desen 13 Augustus 1676.

Present: Nieuwenhuysen en Adriaan Elsten, schepenen.

De Romeinse cijfers voor de parcheelen zijn door mij erbij gevoegd ter vergemakkeling.

Men ziet, dat in de acte de oprijlaan ook *dreef* wordt genoemd.

DELING VAN MOERENDAAL, 13 AUGUSTUS 1676

	grootte volgens acte gemet roede		grootte in m ²	grootte volgens kadaster
<i>Onverdeeld:</i>				
de huysinge en erve	2	50	89 76	87 10
oprijlaan (geschat)		230	31 76	31 76
heesterbos (doelen)	1	44	47 51	46 60
	4	24	1 69 03	1 65 46

Totale grootte van Moerendaal in 1676:

onverdeeld	4	24	1 69 03	1 65 46
kavel A	44 ¹ / ₂	99 ¹ / ₂	18 57 35	18 42 23
kavel B	44 ¹ / ₂	199 ¹ / ₂	18 71 18	18 83 69
	94	23	38 97 56	38 91 38

Hiervan is LEEN:

Onverdeeld:

Heesterbos met de Doelen	1	44	47 51	46 60
--------------------------	---	----	-------	-------

Kavel A:

Groote Claes Leenderts . . .	3	215	1 53 98	1 53 98
Cleyne Claes Leenderts . .		261	36 04	36 04
Coeblock	2	84	94 46	92 55
Totaal kavel A:	6	260	2 84 48	2 82 57

Kavel B:

Keuckenbeemt	5	273	2 44 85	2 39 70
Gansebeemdeke		229	31 62	34 20
Totaal Kavel B:	6	202	2 76 47	2 73 90
Generaal totaal Leen	14	206	6 08 46	6 03 07

1 gemet = 300 roeden = 0,4169 hectare; zie Gh. R. jaar 1948, blz. 30.

1 roede = 13,81 m².

Uitgedrukt in vierkante meters is de oppervlakte der kavels in 1676: volgens de acte

A:	18	57	35
B:	18	71	18
	37	28	53

volgens het kadaster

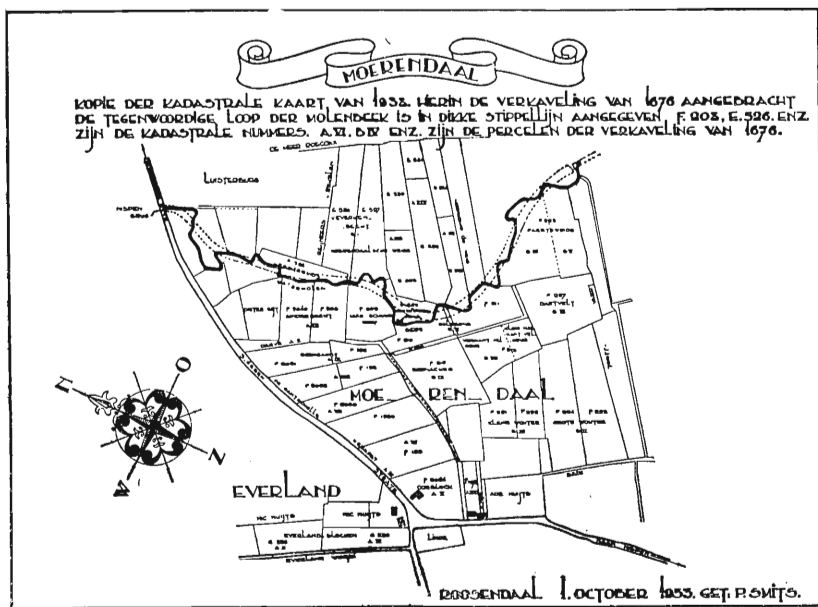
A:	18	42	23
B:	18	83	69
	37	25	92

Door deze methode zijn kleine overgangen tussen percelen geneutraliseerd. De totale grootte van het verdeelde blijkt dan zeer goed te sluiten.

Wie wel eens een moderne acte van veiling heeft nagelezen, zal moeten toegeven, dat er in dit opzicht niet zo heel veel veranderd is sinds 1676. De grootten, zoals die bekend zijn bij het kadaster, moesten iets gecorrigeerd worden. Zo is bij de normalisering van de Nispense Weg een hoek afgesneden van het Coeblock; de oprijlaan is nu gehalveerd, en dus die grootte getrokken bij de aanliggende percelen; het Kerkpad, de Santschelle is geheel opgenomen in de aangrenzende percelen. Deze Santschelle was een verhoogd pad om te gebruiken, als 's Heeren strate te modderig was of onder water stond; dit ten behoeve der bewoners van Rietgoir, Borteldonk en Luisterburg, als ze naar Nispen ter kerke gingen. De naam zal oorspronkelijk *zandschaal* geweest zijn, en dus ontleend aan de vorm van de weg.

In het artikel van G. Meeusen (Gh. R. 1952) wordt gesproken van „twee stukken beempde, geleghen tot Nispen achter 't hoff van mijns joncker van Beloy's, geheeten Hoec ofte Berchte". Op de kaart vindt men deze terug als Keuckenbeemt. - De heer Roccocx genoemd in de acte, heet later: Roccocx van Heetvelde, (Gh. R. 1948, blz. 30), nog later baron van Heetvelde: deze familie bezit nog veel goederen in onze grensgemeenten.

Zo was dan in 1676 de eeuwenoude hoeve Moerendael in tweeën gespleten; alleen de bouwhoeve, de oprijlaan, benevens het Heesterbos met de Doelen waren gemeenschappelijk bezit gebleven. Terwijl de oostelijk gelegen binnenpercelen in handen waren van twee personen n.l. de gebroeders Jan en Cornelis (zonen van Gijsbrecht van Beek), waren de westelijk gelegen percelen, langs de Nispense Weg, het gezamenlijk bezit van wel 5 families. Hiervan droeg¹⁵ op 2 Jan. 1686 Sinjeur Cornelis Nuyts de rechten op zijn een vijfde gedeelte over aan Mr. Aernout van Nieuwenhuysen. (Een van Nieuwenhuysen was een der schepenen in de acte van 1676). Blijkens het verdere optreden van deze persoon mag men wel aannemen, dat hij trachtte geheel Moerendael in handen te krijgen: zo'n bekoring ging er nog uit van het oude landgoed; maar omwonende boeren hadden de hand gelegd op verschillende percelen, zo gunstig gelegen, dicht bij Nispen. Zijn streven was dus bij voorbaat tot mislukking gedoemd.

Maar ook het gezamenlijk bezit van deze westelijke percelen eindigde spoedig. Op 24 Maart 1698 werd het condominium in 5 kavels gesplitst, en ieder der 5 families kreeg bepaalde percelen er van in vol bezit toegewezen. Op 26 Maart 1699 verkoopt ten slotte Maria Janse van Beek aan Pieter Buermans haar aandeel in deze percelen: n.l. het blok zaailand, genaamd de Boomgaard, benevens de gehele dreef (dat zijn dus de parcheelen A IX en A X volgens de kaart).

Met de meer oostelijk gelegen binnen-percelen gebeurde ondertussen hetzelfde. Dat gehele complex was in 1676 in handen gekomen van Jan Gijsbrecht van Beek en zijn broer Cornelis Gijsbrecht van Beek. Deze laatste was geboren in 1627 - het is dus te begrijpen, dat de naam Jan Gijsbrecht van Beek in de volgende acten weldra vervangen wordt door die van zijn dochter Maria Janse van Beek. 16 Maart 1697¹⁶ heeft een verdere scheiding plaats tussen deze Maria en haar oom Cornelis Gijsbrecht: ieder van hen wordt daarbij volle eigenaar van bepaalde percelen. Volledige scheiding van alle percelen had blijkbaar niet plaats. Als vol eigenaar treedt Cornelis Gijsbrecht op, wanneer hij¹⁷ 13 Mei

1697 aan Pieter Dionijs 's Grauwen (Mulders) overdraagt: 't Bieveldeke (B XII), de Kleine Wouter (B XI), en de noordelijke helft van de Grootte Wouter (B X), samen 9 gemet 113 roede.

Opmerkelijk hierbij is, dat soms als grenzen worden aangegeven: heel hol en half hol, waarmee blijkbaar bedoeld wordt: de hele, droge sloot of de helft er van.

13 Maart 1699¹⁸ verkoopt ten slotte Cornelis Gijzen van Beek aan Sinjeur Abraham van Nieuwenhuysen de volgende percelen of zijn gerechtigheid er in: het Saervelt (B VI), de voorste Paertsweyde (B IV), het Gansebeemdeke (B II), zijn aandeel in het blok van 15 gemet in 't Everland, 't Klein Vierkant Veldeke of Hoog Veldeke (B VII), en zijn helft in de Keuckenbeemt (B I).

Uitdrukkelijk verklaart verkoper, dat hij „sijne geheele resterende gerechtigheyt, die hij in de voorsegde hoeve Moerendael is hebbende, is vercoopende en bij dese overvestende”.

Men ziet, dat Sr. van Nieuwenhuysen steeds meer grond van het oude Moerendael in zijn bezit krijgt. En hij wist dit streven te bekronen, door op 5 Mei 1698¹⁹ het huis, schuur, werf en verdere timmeragie te verwerven; dus de eigenlijke boerderij, het centrum, dat bij de grote deling van 1676 onverdeeld bezit was gebleven.

Op 27 Juli 1716²⁰ draagt Samuel van der Hagen, predicant te Nispen, aan Pieter van Eekelen over: het tweede Everlants blokken (A IV), nog andere percelen, en ten slotte „een parcheel weyde, geleghen nevens de Keuckenbeemt in de hoeve Moerendael, groot 3 gemet 102 roe (A XIII)”.

Van een aaneengesloten bezit van ongeveer 40 hectaren, is het landgoed Moerendael gespleten in een tiental percelen. De verdere verkruiemeling zullen we niet volgen - van de aloude namen is tegenwoordig alleen van Eekelen overgebleven. Het alleen-bezit van Jacob Lambrecht van Moerendael is nu verdeeld over ongeveer 30 personen.

Uit enkele der acten is de prijs van bouwland rond 1700 te bepalen. Ik kwam tot de volgende resultaten:

jaar	per gemet	per hectare
1686	100	240
1697	191	459
1698	102	245
1699	97	233
1699	96	230
1716	133	320

De gemiddelde prijs rond 1695 was dus 100 gld per gemet, of 240 gld per hectare. Waarom 's Grauwen in 1697 aan Corn. Gijzen van Beek bijna het dubbele betaalde, is niet te achterhalen. Maar er staat duidelijk in de acte van 13 Mei 1697:¹⁷ „en sulx 't samen de voorgenoemde parcheelen groot 9 gemeten 113 roeden; . . . de cooppenningen bedragen de somme van duysent zeventhonderd vier en negentigh guldens”. Was Sr. Aert van Nieuwenhuysen ook hier mededinger?

G. v. D. VEN.

Mijn oprechte dank aan de heer Pierre Braat, die me zijn afschriften van de acten ter beschikking stelde.

- ¹ C. Sloomans: Jan metten Lippen, blz. 99.
 - ² G. Juten: Parochiën van het Bisd. Breda. Rucphen, blz. 3.
 - ³ Taxandria 1907. blz. 134.
 - ⁴ Taxandria 1941. blz. 61, 62.
 - ⁵ Kaart in Ghulden Roos 1952. blz. 70.
 - ⁶ Taxandria 1921. blz. 302.
 - ⁷ R.A. 's Bosch Ger. archief Roosendaal. no. 214.
 - ⁸ „ „ „ „ „ acte van 13 Aug. 1676.
 - ⁹ Uit de aantekeningen van dhr. Braat, uit de collectie: Cuypers van Velthoven.
 - ¹⁰ Gh.R. 1948. blz. 152, no. 1741.
 - ¹¹ „ „ blz. 24.
 - ¹² „ „ blz. 55.
 - ¹³ Taxandria 1921. blz. 302.
 - ¹⁴ R.A. 's Bosch. Ger. Arch. Roosendaal. no. 214. 26 Maart 1579.
Zie verder de verklaringen voor de „wet” van Roosendaal, dd. 24 en 25 Juli 1699.
 - ¹⁵ R.A. 's Bosch. Ger. Arch. Roosendaal, no. 287.
 - ¹⁶ „ „ „ „ „ no. 296.
 - ¹⁷ „ „ „ „ „ no. 298.
 - ¹⁸ Uit de jaartallen valt af te leiden, dat Aert, Arnout, Abraham van Nieuwenhuysen één en dezelfde persoon is.
 - ¹⁹ R.A. 's Bosch. Ger. Arch. Roosendaal. no. 458.
 - ²⁰ „ „ „ „ „ no. 315.
 - AIX enz. en BX enz. verwijzen naar de parcheelen op de kaart van 1676.
 - Voor Bolbane zie Gh.R. 1948 blz. 74 no. 235
 - Doelen „ „ 86 468
 - Everland „ „ 91 561
 - Moerendaal „ „ 152 1741
 - Santschelle „ „ 203 2640
 - Turfvaart „ „ 145 1589
- De zuidelijke grens van Moerendaal werd gevormd door een Turfvaart. In de acte van 1676 spreekt men bij de parcheelen BV, BVI en BX van een vaert. In de acte van 13 Maart 1699¹⁸ heet de zuidelijke grens van BV een „torffvaert”. Vergelijk ook de kaart.